

ગુજરાત સ્ટેટ લેવલ એલીજબીલીટી ટેસ્ટ

કોડ નં : ૦૯

વિષય : સમાજશાસ્ત્ર

અભ્યાસક્રમ અને નમૂનારૂપ પ્રશ્નો

Note: There will be two question papers, Paper—II and Paper—III. Paper-II shall consist of 50 objective type compulsory questions based on the subject selected by the candidate. Each question will carry 2 marks. Paper-III will consist of 75 objective type compulsory questions from the subject selected by the candidate. Each question will carry 2 marks. All questions of Paper-II and Paper-III will be compulsory, covering entire syllabus (including all electives, without options).

પ્રશ્નપત્ર-૨

(અ) સમાજશાસ્ત્રીય વિભાવનાઓ

૧. સમાજશાસ્ત્રની પ્રકૃતિ
વ્યાખ્યા, સમાજશાસ્ત્રીય દ્રષ્ટિબિન્દુ
૨. મૂળ વિભાવનાઓ
સમુદાય, સંસ્થા, મંડળ, સંસ્કૃતિ, ધોરણો અને મૂલ્યો
૩. સામાજિક સંરચના
ઠરજ્ઞો અને ભૂમિકા; તેમના પારસ્પરિક સંબંધો બાહુ વિધ ભૂમિકાઓ; ભૂમિકા સમુચ્ચ ઠરજ્ઞા;સમુચ્ચ ઠરજ્ઞાની અનુક્રમિકતા; ભૂમિકા-સંઘર્ષ
૪. સામાજિક-જુથ
અર્થ
પ્રકાર:પ્રાથમિક-દ્વૈતિયક; ઔપચારિક-અનૌપચારિક અન્તર્જુથ-બાહ્યજુથ; સંઢર્ભ - સમૂહ
૫. સામાજિક-સંસ્થાઓ
લગ્ન, કુટુંબ, શિક્ષણ, અર્થ-વ્યવસ્થા, રાજ-વ્યવસ્થા, ધર્મ
૬. સમાજકરણ
સમાજકરણ; પુન:સમાજકરણ;સંભવિત સમાજકરણ; વચસ્ક-સમાજકરણ
સમાજકરણની સંસ્થાઓ
સમાજકરણના સિદ્ધાન્તો
૭. સામાજિક સ્તરરચના
સામાજિક વિભેદિકરણ; કોટિક્રમ અને અસમાનતા; સ્તરરચનાના સ્વરૂપો : જ્ઞાતિ; વર્ગ : લોન્ગોક, એથનિક
સામાજિક સ્તરરચનાના સિદ્ધાન્તો
સામાજિક ગતિશીલતા.

This Gujarati translation of syllabus is based upon the English version available at www.msubaroda.ac.in which should be referred in case of any doubt.

૮. સામાજિક પરિવર્તન

વિભાવના અને પ્રકારો : ઉત્ક્રાન્તિ, પ્રસારણ, પ્રગતિ, ક્રાન્તિ, રૂપાન્તર, સંરચનામાં પરિવર્તન અને સંરચનાનું પરિવર્તન

સિદ્ધાન્તો : દ્વન્દ્વાત્મક અને ચક્રાત્મક

બ: સામાજશાસ્ત્રીય સિદ્ધાન્ત

૯. સંરચનાત્મક

નાડેલ, રેડકલેક્ષ બ્રાઉન, લેવી-સ્ટ્રાસ

૧૦. પ્રકાર્યાત્મક

માલિનોસ્કી, દુર્ખાઈમ, પારસન્સ, મર્ટન

૧૧. આંતરક્રિયાવાદી

સામાજિક ક્રિયા : મેક્સ વેબર, પેરેટો

પ્રતિક્રિયાત્મક આંતરક્રિયાવાદ : જી.એસ. મીડ; બ્લૂમર

૧૨. સંઘર્ષ

કાર્લ માર્ક્સ, ડહરનડોર્ફ, કોઝ્ટર, કોલિનસ

૧૩. સામાજિક સંશોધનનો અર્થ

સામાજિક ઘટનાની પ્રકૃતિ, વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ, સામાજિક ઘટનાના અભ્યાસમાં આવતા પ્રશ્નો :

૧૪. સંખ્યાત્મક પદ્ધતિઓ

સર્વેક્ષણ, સંશોધન પ્રારૂપ અને તેના પ્રકારો, ઉપકલ્પના, નિદર્શન,

માહિતી એકઠી કરવાની પ્રયુક્તિઓ: નિરીક્ષણ; પ્રશ્નાવલી; અનુસૂચિ; મુલાકાત

૧૫. ગુણાત્મક પદ્ધતિઓ

સહભાગી નિરીક્ષણ, એકમ અભ્યાસ, કન્ટેન્ટ એનાલિસીસ, મૌખિક વૃતાન્ત, જીવન ઈતિહાસ

૧૬. સામાજિક સંશોધનમાં આંકડાશાસ્ત્ર

કેન્દ્રિય વલણના માપદંડો : મધ્યક, મધ્યસ્થ; બહુલક

પ્રસારમાનના માપદંડો, સહ-સંબંધનું વિશ્લેષણ, સાર્થકતાના પરિક્ષણો, વિશ્વસનિયતા અને પ્રમાણભૂતતા

પ્રશ્નપત્ર - ૩ (અ)

મુખ્ય જુથ

યુનિટ-૧ : ઘટનાશાસ્ત્ર અને એથનોમેથોડોલોજી અલ્ફ્રેડ સુઝટ; પિટર બર્જર; લ્યુકમેન

યુનિટ-૨ : નવ-પ્રકાર્યાત્મકવાદ અને નવ-માર્ક્સવાદ

જે. એબેકઝ્ટન્ડર

હેબરમાસ; આલ્થુસર

યુનિટ-૩ : સંરચનાકરણ અને અનુ-આધુનિકતાવાદ

ગિડન્સ, દરિદા, ફૂકો

- યુનિટ-૪ : ભારતિય સમાજ અંગેની સંકલ્પના**
ભારતના લોકો : જુથો અને સમુદાયો, વિવિધતામાં એકતા
સાંસ્કૃતિક વિવિધતા : પ્રાદેશિક, ભાષાક્રિય, ધાર્મિક અને આદિવાસી
- યુનિટ-૫ : સૈદ્ધાન્તિક દ્રષ્ટિબિન્દુ**
ઈન્ડોલોજીકલ/શાસ્ત્રીય દ્રષ્ટિબિન્દુ : જી.એસ.ધુર્યે; લૂઈ ડૂમા
સંરચાત્મક - પ્રકાર્યાત્મક દ્રષ્ટિબિન્દુ : એચ.એન. શ્રીનીવાસ, એસ.સી. દુબે
માર્ક્સવાદી દ્રષ્ટિબિન્દુ : ડી.પી. મુખર્જી ; એ.આર.દેસાઈ
સભ્યતાત્મક દ્રષ્ટિબિન્દુ : એન.કે.બોગટ; સુરજીતસીંહ
સમઅલ્ટર્ન દ્રષ્ટિબિન્દુ : બી. આર. આંબેડકર, ડવિડ હાર્ડિમન
- યુનિટ-૬ : સાંપ્રદ મુદ્દાઓ : સામાજિક-સાંસ્કૃતિક ગરીબી**
જ્ઞાતિ અને લેન્ગીગતાની અસમાનતા
પ્રાદેશિક, એથનિક અને ધાર્મિક વિસંવાદિતતા
કૌટુંબિક વિસંવાદિતતા : (અ) ઘરેલુ હિંસા (બ) દહેજ (ક) છૂટાછેડા : (ડ) અન્તર-પીઠી સંઘર્ષ
- યુનિટ-૭ : સાંપ્રદ મુદ્દાઓ : વિકાસાત્મક**
વસ્તી, પ્રાદેશિક વિષમતા, ગંદા વસવાટ, વિસ્થાપિતતા, પરિસ્થિતિશાસ્ત્રીય પતન અને પર્યાવરણનું પ્રદુષણ
- યુનિટ-૮ : વિચલન અંગેના મુદ્દાઓ**
વિચલન અને તેના સ્વરુપો, ગુના અને બાલ-ગુનેગારી, શ્વેત-ગુનાઓ અને ભ્રષ્ટાચાર, ગુનાઓ અને ગુનેગારોની બદલાતી , નાસીર, ઔષધ-વ્યસન, આત્મહત્યા
- યુનિટ-૯ : સાંપ્રદ વાદાવિવાદ**
ભારતમાં પરંપરા અને આધુનિકતા
રાષ્ટ્રના ઘડતરના પ્રશ્નો : ધર્મનિરપેક્ષતા;
બહુવિધતા; રાષ્ટ્ર ઘડતર
- યુનિટ-૧૦. : વૈશ્વિકીકરણના પડકારો**
સમાજશાસ્ત્રનું સ્થાનિકીકરણ, શિક્ષણનું ખાનગીકરણ, ભારતમાં વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી નીતિ

પ્રશ્નપત્ર - ૩ (બ) **(વૈકલ્પિક/એચિક)**

- વૈકલ્પિક-૧ : ગ્રામીણ સમાજશાસ્ત્ર**
ગ્રામીણ સમાજના અભ્યાસ માટેના અભિગમો, ગ્રામીણ-નગરીય તફાવતો,
રૂબ્રેનાઈઝેશન, કૃષક અભ્યાસો
કૃષક સંસ્થાઓ
જમીનની માલિકી અને તેના પ્રકારો કૃષક સંબંધો અને ઉત્પાદનની ઢબનો વાદવિવાદ,

જજ્ઞમાની પ્રથા અને જજ્ઞમાની સંબંધો, કૃષક વર્ગ-સંરચના

પંચાયતીરાજ સંસ્થાઓ

૭૩માં સુધારા અગાઉની અને તે પછીની પંચાયત, ગ્રામીણ નૈતૃત્વ અને પક્ષાપક્ષી, લોકોનું શક્તી સંપન્નતા

ગ્રામીણ વિકાસ માટે ના સામાજિક મુદ્દાઓ અને વ્યૂહરચના

બંધુઆ અને સ્થળાંતરી મજુરો, દરિદ્ધતીકરણ અને વિ-કૃષિકીકરણ, કૃષક અસંતોષ અને ખેડુત આંદોલન, ગ્રામીણ વિકાસ અને પરિવર્તન, ગ્રામીણ સમાજના પરિવર્તનના પ્રવાહ,

પરિવર્તનની પ્રક્રિયાઓ : સ્થળાંતર-ગ્રામીણ થી શહેરી અને ગ્રામીણ થી ગ્રામીણ ગતિશીલતા : સામાજિક /આર્થિક પરિવર્તનના પરિભળો

વિકલ્પ - ૨ : ઉદ્યોગ અને સમાજ

પ્રશિષ્ટ સમાજશાસ્ત્રીય પરંપરામા ઔદ્યોગિક સમાજ, શ્રમ વિભાજન, અમલદારશાહી, તાર્કિકતા, ઉત્પાદનના સંબંધો, અધિશેષ-મૂલ્ય, વિમુખતા

ઉદ્યોગ અને સમાજ

એક સામાજિક તંત્ર તરીકે કારખાનું, ઔપચારિક અને અનૌપચારિક સંગઠન, સામાજિક સંરચનાની ઉદ્યોગ ઉપર અસર, ઉદ્યોગની સમાજ ઉપર અસર

ઔદ્યોગિક સંબંધ

શ્રમની બદલતી તાસીર

શ્રમ અને વ્યવસ્થાનના બદલતા સંબંધો સમાધાન; ન્યાયિક ચુકાદો, મધ્યસ્થતા (લવાઈ)

સામુહિક સૌદાગરી

મજુર મહાજન (ટ્રેડ યુનિયન)

વ્યવસ્થાનમા મજુરોની ભાગીદારી (બ્રેઈન્ટ મેનેજમેન્ટ કાઉન્સિલ)

ગુણાત્મક વૃત

ઔદ્યોગિકરણ અને ભારતમાં સામાજિક પરિવર્તન :

ઔદ્યોગિકરણની કુટુંબ, શિક્ષણ અને સ્તરરચના ઉપર અસર

ઔદ્યોગિક સમાજમા વર્ગ અને વર્ગ-સંઘર્ષ

ઔદ્યોગિકરણમાં આવતા અવરોધો અને તેની મર્યાદાઓ

ઔદ્યોગિક આયોજન

ઔદ્યોગિક નીતિ

કામ કાનૂનીકરણ

ઉદ્યોગોમાં માનવ સંબંધો

વિકલ્પ - ૩ : વિકાસનું સમાજશાસ્ત્ર

વિકાસને લગતા વિભાવનાત્મક દ્ષ્ટિબિન્દુ

આર્થિક વૃદ્ધિ
માનવિય વિકાસ
સામાજિક વિકાસ
સ્વસંચાલિત (સસ્ટેનેબલ) વિકાસ :
પરિસ્થિતિશાસ્ત્રીય અને સામાજિક

અર્ધવિકાસના સિદ્ધાન્તો

ઉદાર : મેક્સ વેબર, ગનર મિડૉલ
આશ્રિતતા : કેન્દ્ર-પરિધી (ફ્રાન્ક) અસંતુલિત વિકાસ (સમીર અમીન)
વૈશ્વિક -વ્યવસ્થા (વેલસ્ટાઈન)

વિકાસના માર્ગ

આધુનિકીકરણ, વૈશ્વિકીકરણ
સમાજવાદી
મિશ્ર
ગાંધીવાદી

સામાજિક સંરચના અને વિકાસ

સામાજિક સંરચના અને પોષક તરીકે /અવરોધક તરીકે
વિકાસ અને સામાજિક-આર્થિક વિસંગતતા
લેગીક અને વિકાસ

સંસ્કૃતિ અને વિકાસ

સંસ્કૃતિ એક સહાયક/અવરોધક તરીકે વિકાસ અને પરંપરાની વિસ્થાપિતતા વિકાસ અને એથનિક
આંદોલનોનું ઉદ્ધાણ

વિકલ્પ - ૪ : વસ્તી અને સમાજ

વસ્તી વૃદ્ધિના સિદ્ધાન્તો
માલ્થુસીય
વસ્તીવિષયક સક્રાન્તિ

ભારતમાં વસ્તીની વૃદ્ધિ અને વિતરણ

ઈ.સ. ૧૯૦૧ થી ભારતમાં વસ્તી વધારો
વસ્તીના નિર્ણાયકો
પ્રજનન, (ફર્ટિલિટી) મૃત્યુ પાત્રતા (મોરટાલિટી), રોગિષ્ટતા, (મોરબિડિટી) અને સ્થળાંતરને
લગતી વિભાવનાઓ
વય અને જાતિને આધારે વસ્તીનું ભંધારણ અને તેના પરિણામો
પ્રજનનના નિર્ણાયકો

મૃત્યુદરના નિર્ણાયકો, શિશુ, બાળક અને માતૃ મૃત્યુદર
સેગિષ્ટતાની દરો

સ્થળાંતરના નિર્ણાયકો અને પરિણામો

વસ્તી અને વિકાસ :

વસ્તી : વિકાસમાં એક અવરોધના રૂપમાં અને વિકાસના એક સાધનરૂપે

વસ્તી-વૃદ્ધિને અસર કરતાં સામાજિક-સાંસ્કૃતિક પરિબળો

વસ્તી નિયંત્રણ :

વસ્તી નીતિ : પ્રશ્નો અને દ્વિષ્ટિબિન્દુઓ

વસ્તી શિક્ષણ

વસ્તી નિયંત્રણ માટે લેવાયેલા ઉપાયો

વિકલ્પ-પ : લગિગતા અને સમાજ

લૈંગિક એક સામાજિક-અવધારણા તરીકે

લગિક સમાજીકરણની ઢબો

સાંસ્કૃતિક પ્રતિકાત્મકતા અને સામાન્ય ભૂમિકાઓ

સામાજિક સંરચના અને લૈંગિક અસમાનતા

પિતૃસત્તાક અને માતૃસત્તાક

શ્રમવિભાજન-ઉત્પાદન અને પૂનઃઉત્પાદન

લગિક સંબંધોના સિદ્ધાન્તો :

ઉદારવાદી

ઉદ્દામવાદી

સમાજવાદી

અનુ. આધુનિકતાવાદી

લગિક અને વિકાસ

લગિક સંબંધો ઉપર વિકાસની નીતિઓની અસર

વિકાસ અને લગિક વિષેના દ્વિષ્ટિબિન્દુ-કલ્યાણકારી; વિકાસાત્મક અને સશક્તાત્મક
(એમ્પાવરમેન્ટ)

ભારતમાં મહિલા અને વિકાસ :

મહિલાઓની સામાજિક-સ્થિતિના નિર્દેશકો : વસ્તી-વિષયક, સામાજિક, આર્થિક અને
સાંસ્કૃતિક મહિલાઓના વિકાસ માટે વિશેષ યોજનાઓ અને વ્યૂહરચનાઓ સ્વોશ્રેય ક્ષેત્ર અને
મહિલાઓનો વિકાસ

વૈશ્વિકીકરણ અને મહિલાઓનો વિકાસ

પર્યાવણીક-નારીવાદ (ઈકો-ફેમીનીઝમ)